

„NEŠŤASTNÉ VEDOMIE“ V KIERKEGAARDOVOM ZVODCOVOM DENNÍKU

MARKO URŠIČ, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo, Ljubljana, Slovenija

URŠIČ, M.: „Unhappy consciousness“ in Kierkegaard's *The Seducer's Diary*
FILOZOFIA 69, 2014, No 5, pp. 409-415

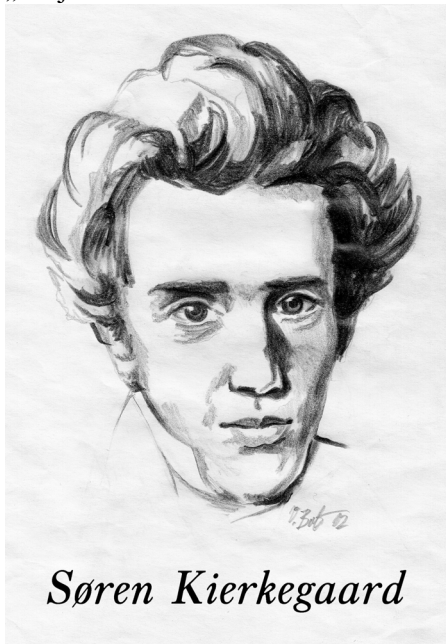
The article tries to show the role and importance of Kierkegaard's writing *The Seducer's Diary* in the frame of his fundamental work *Either/Or*. What is under scrutiny is not only the dilemma between aesthetical and ethical consciousness, but also the "unhappy consciousness". The latter has in Kierkegaard – contrary to Hegel's definition of this concept – strong existential connotations.

Keywords: S. Kierkegaard – G. W. F. Hegel – Unhappy consciousness – Alternative – A. Camus

Kierkegaardov text *Zvodcov denník*, ktorý autor začlenil do svojho veľkého diela *Bud' – alebo*, má takmer isto biografickú súvislosť s jeho vzťahom k snúbenici Regine Olsen. *Denník* napísal vzápätí potom, čo zrušil jednoročné zasnúbenie s Reginou. Tematizuje v ňom zasnuby medzi mladými mešťanmi, Johannesom a Cordeliou, a zrušenie ich snúbeneckého vzťahu. Ak čitateľ aspoň zhruba pozná autorovu biografriu, ťažko sa vyhne otázke, prečo sa Søren Kierkegaard a jeho cynický zvodca Johannes, fiktívny autor denníka, povahovo tak veľmi odlišujú, hoci iné okolnosti ich skôr zblížujú. Johannes je prešibaný zvodca, Kierkegaardova verzia Don Juana – je to zberateľ a lámač ženských srdiec, ktorý Cordeliu zámerne a vypočítavo vtiahne do ľúbostného vzťahu, aby ju potom v pravú chvíľu opustil, zatiaľ čo Kierkegaard so svojou povahou mal od šikovného zvodcu ďaleko (ak vychádzame z jeho životopisu). Dokonca by sa dalo povedať, že bol v týchto záležitostiach mierne nešikovný – veď až rok po zasnubách zistil, že Regina nie preňho je tá pravá, presnejšie, že on nie je ten pravý pre ňu. Zasnúbenie, hoci s bolesťou, zrušil, ušiel do Berlína a potom Reginu až do svojej predčasnej smrti básnicky aj filozoficky ospevoval, ba dokonca jej vo svojom testamente odkázal to málo, čo zostalo z jeho majetku, a to napriek tomu, že Regina bola vtedy už celé roky zosobášená s iným.

Zvodcov denník je, samozrejme, literárne dielo a jeho autor Søren Kierkegaard v ňom nepísal bezprostredne o sebe. Nejde o *osobný* denník, ale o literatúru; je to akýsi román vo forme listov a denníkových záznamov, ktoré našiel fiktívny redaktor vraj iba náhodou. Každý spisovateľ, jeden väčšmi, iný menej, zobrazuje vo svojich literárnych postavách akýchsi svojich dvojníkov alebo dvojníčky; a tí sa môžu od neho aj významne líšiť. Spisovateľ paradoxne píše *o sebe* tak, že píše o iných – o svojich „druhých ja“. No Kierkegaardov zámerný – dnes by sme povedali „postmoderný“ – odstup od vlastného fiktívneho denníka ešte nerieši filozoficko-psychologickú hádanku vzťahu medzi skutočným

autorom Sørenom Kierkegaardom a ním vytvoreným literárnym zvodcom Johannesom. Položme si otázku, prečo Kierkegaard *iným spôsobom* o podobných životných okolnostiach, aké prežíval sám, písal tak výrazne *odlišne*. Čo môže mať spoločné (ak vôbec niečo) samotný autor – a jeho skutočné zásnuby s Reginou – s literárnou postavou Juana, zvodcom Johannesom? Prečo si Kierkegaard vytvoril práve *takého*, a nie iného „dvojníka“?

Søren Kierkegaard

Mohli by sme povedať, že Kierkegaard bol v porovnaní s tým, ako ho vyobrazili jeho životopisci, prešibanejším zvodcom; inak by vôbec nedokázal vytvoriť literárneho zvodcu Johannesesa a nezaujímal by sa o postavu Dona Juana. Nejaký zaprisahaný psychoanalytik by možno ešte dodal, že Kierkegaard si nevedomky želal byť Donom Juanom, a práve preto zvolil *takého* Johannesesa, resp. takú románovú postavu, ktorá bola v porovnaní s ním celkom iná, predovšetkým suverénna vo vzťahu k ženám... Nechcem tu ponúkať nejakú psychologickú, a už vôbec nie psychoanalytickú interpretáciu vzťahu autora Kierkegarda k *Zvodcovmu denníku*, rád by som sa len z filozofického či, lepšie povedané, z existenciálneho hľadiska zameral na melanchóliu, v širšom kontexte na „nešťastné vedomie“, ktoré z tohto denníka vane, nech už je jeho protagonistom Johannes vo vzťahu ku Cordelii akokoľvek cynický.

Úvodné stránky *Zvodcovho denníka* sú venované osobnému rozprávaniu nálezcu a „redaktora“ Johannesových denníkových záznamov, Cordeliinho dôverníka a opatrovateľa jej listov. Nech mi redaktor tohto denníka (a aj Victor Eremita, fiktívny „nálezca“ celej knihy *Bud' – alebo*) odpustia menšiu familiárnosť... a dovoľia mi, aby som onoho rozprávača v prvej osobe ďalej nazýval priamo – Sørenom. Søren teda vraví, že zvodca Johannes sa pokúšal žiť „poeticky“: svoje duše nezvádzal navonok, ale vnútorne, z vnútorného hľadiska, „takže stretli samy seba“. Pre mladú, nevinnú Cordeliu však bolo takéto stretnutie s ňou samou zničujúce: „Svojimi duchovnými schopnosťami vedel [Johannes] dievča zlákať a napokon k sebe pritiahnuť, hoci mu vlastne nešlo o to, aby sa jej zmocnil. Viem si predstaviť [hovorí Søren], že každú dievčinu poľahky dohnal k tomu vrcholnému bodu, kde si mohol byť istý, že mu obetuje všetko. Keď veci priviedol až sem, prestal, z jeho strany neprišlo k najmenšiemu pokusu o zblíženie, nepadlo slovo o láske, nič nevysvetľoval, nič nesľuboval. [...] Jednotlivci boli preňho výlučne vonkajším podráždením, zmietol ich zo seba, ako stromy zhadzujú lístie – on omladol, lístie uvädlo“ (Kierkegaard 2007, 318-320).

Søren Kierkegaard sa síce nad takýmto cynickým zvodcom sarkasticky pohoršuje, no na druhej strane ho takmer obdivuje, keď vraví: „Žil priveľmi duchovne, aby bol zvodcom

vo zvyčajnom chápaní“ (Kierkegaard 2007, 319-320). Duchovnosť je totiž vlastnosť, ktorú u ľudí obdivujeme – najmä ak sme sami filozofi. A ako som už spomenul, Søren sa navyše na základe podivuhodnej zhody okolností stáva Cordeliiným dôverníkom a prevezme od nej do opatery niekoľko listov, ktoré napísala po zrušení zasnub, celá zúfalá, svojmu milému Johannesovi (ten jej ich vracal poštou späť neotvorené). Jej listy sú vrúcne, nahnevané, žobroniace, vášnivé, jej výkriky však napriek svojmu vášnivému tónu ani v najmenšom nezavážia: potom, čo ju krahulec zväbi do svojho hniezda a zbaví panenstva, odletí navždy...

Samozrejme, v živote sa takéto veci stávajú dosť často – a väčšinou bez poézie. No pre opustenú dušu je najhoršia práve táto stratená a zneuctená poézia... Mimochodom, nečestný odchod nie je jedinou Johannesovou podlosťou pri zvädzaní Cordelie; z jeho denníka sa deň za dňom, krok za krokom dozvedáme, ako plánoval zvädzanie dievčaťa až do najmenších podrobností. Spriatelil sa pritom s istým naivným mládencom Edvardom, ktorého nadchol pre Cordeliu, spoločne ju navštevovali, no tesne predtým, ako sa s ňou Edvard chcel zasnúbiť, Johannes ho predbehol a vďaka svojej duchovnosti i vynaliezavej fantázii napokon získal trofej on. Tento podlý manéver mal priviesť Cordeliu k tomu, aby si – vďaka Edvardovi, tej duševnej mŕtvole – postupne navykala na Johannesovu vždy víťaziacu povahu, na jeho neobyčajný šarm, dôvtip, bystrý pohľad... inak by ho možno odmietla už pri prvom naliehaní. Johannes si všetko pekne vypočítal: stavil totiž na to, že dievča má „fantáziu, dušu, vášeň, skrátka všetky podstatné danosti, ale subjektívne ich nereflektuje“ (Kierkegaard 2007, 355), pričom sám seba, a to je zaujímavé, takmer stratil; istého dňa si totiž do svojho denníka zapísal: „Sotva sa spoznávam. Mysel' mi besnie v búrkach vášní ako zvláchnené more. Keby mi ktosi iný nazrel v tomto stave do duše, prichodila by mu ako jola rútiaca sa provou do morských vln, ako loď, ktorá sa na svojej hrôzyplnej plavbe už-už rúti do priepastných hlbín. Nevidí, že hore na stožiaroch sedí v strážnom koši plavčík. Len sa búrte, divé živly, besnite, sily vášne, nech si vaše vlnobitie vrhá penu hore do mrakov – ponad moju hlavu sa neprevalíte, pokojne tu sedím ako skalný kráľ“ (Kierkegaard 2007, 336-337).

Hoci tieto slová znejú dosť pateticky, môžeme z nich usudzovať, že zvodca Johannes predsa len nebol celkom bezcitný. Pravdaže nebol! Veď ako by sa doňho inak Cordelia zamilovala? City predsa nemožno bezo zvyšku iba predstierať. Johannesova povýšenosť – a pravdepodobne aj jeho hriech – spočívajú tom, že po celý čas sa usiluje držať *vysoko* (ako námorník, plavčík na sťažni, sám vraví, že ako „skalný kráľ“), no pritom ide cez mŕtvolu cez pošliapané duše druhých – žien, ktoré ho milovali. Dôvodom je fakt, že Johannes je pôžitkár: „Treba sa uskromniť, v tom je hlavná podmienka akéhokoľvek pôžitku“ (Kierkegaard 2007, 337). Len čo Cordeliu získa a zasnúbia sa, začne premýšľať o tom, ako by zasnuby zrušil. No jeho zámer sa neopiera len o zlé úmysly; je presvedčený, že zrušenie zasnub je v službách „vyššieho cieľa“ – *večnej lásky*; tá jediná je dôležitá. Do denníka si zapíše: „Som estetik, erotik, pochopil som podstatu lásky i jej pointu, verím v lásku a poznám ju od základu, iba si vyhradzujem súkromný názor, že každá ľúbostná historka trvá najviac pol roka a každý vzťah sa skončí, len čo ho bezo zvyšku vychutnáme. To všetko viem, a navyše i to, že najvyšším pôžitkom, aký si možno predstaviť, je

byť milovaný, byť milovaný nad všetko na svete. Vbásniť sa do vnútra dievčiny je umenie a vybásniť sa z neho von je majstrovský kúsok. Pravdaže, to druhé podstatne závisí od prvého“ (Kierkegaard 2007, 379).

Teraz si čitateľ musí položiť otázku: Vari aj tu prostredníctvom Johannesových slov hovorí sám autor – Søren Kierkegaard? Zdá sa, že je to tak. Akoby nám chcel „okľukou“ povedať, že najpevnejšie puto medzi milencami predstavuje práve poznanie o pomínutelnosti svetskej, pozemskej lásky. Søren určite nepodstúpil zásnuby s Reginou s úmyslom, že ich o rok zruší – ako to už po niekoľkých dňoch urobil Johannes Cordelii. Søren sa jednoducho pomýlil, svoju chybu si uvedomil až neskôr, no ešte vždy včas, teda pred svadbou. Alebo že by si Søren práve vtedy, keď premýšľal o svojom životnom omyle (ktorý, samozrejme, nebol *iba* omylom), vymyslel démonicky prešibaného Johanna, ani nie tak svojho dvojníka, ako skôr „alteranta“, svoju odlišnú literárnu verziu, ktorý svoju snúbenicu neopustí zo strachu pred ňou ako ženou, ale pre „čistú investíciu“ lásky na oltár večnosti? Fiktívnou Johannesovou rukou Søren do *Zvodcovho denníka* napísal: „Keď dosiahnem, že sa naučí, čo je to ľúbiť, a keď sa naučí, čo je to ľúbiť mňa, zasúbenie pukne ako sfušovaný kadlub a Cordelia bude patriť iba mne. Iní sa zasubujú, až keď dosiahnu tento bod a majú skvelé vyhliadky na nudné manželstvo na večné veky. Pravda, to je ich vec“ (Kierkegaard 2007, 387-388).

Ale za ich spoločne strávenú opojnú noc, keď Cordelia Johannesovi padne do náručia, za túto noc „na veky vekov“ musí zaplatiť najmä ona – bolesťou i smútkom. Jej zvodca a zberateľ ženských srdc okamžite odletí k inej obeti: „Žena bude pre mňa navždy nevyčerpatelným námetom úvah, večným zdrojom pozorovania“ (Kierkegaard 2007, 438) – a Cordelia mu už nemá čo ponúknuť: „Nuž, skončilo sa to a už ju nikdy nechcem vidieť. Keď dievčina všetko odovzdá, oslabne a o všetko príde; u muža je nevinnosť negatívny moment, kým u ženy je to obsah jej bytia. [...] Neželám si, aby mi ktokoľvek pripomínal môj vzťah k nej; vyprchala z nej vôňa [...]. Miloval som ju, odteraz mi však už nebude zamestnávať myseľ. Byť tak bohom, urobil by som pre ňu, čo Neptún urobil s jednou nymfou – premenil by som ju na muža“ (Kierkegaard 2007, 454).

Pozrimeže, teda takto, na muža by zmenil svoju už nemilovanú ženu! Prirodzene, sám Søren ani v najmenšom nebol taký cynik ako Johannes; v myšlienkach i citoch zostal svojej nešťastnej láske Regine verný, ich nevydarenému pozemskému vzťahu bol verný až do smrti. Ich stretnutie sa preto môže zopakovať vo večnosti. Alebo, ak vyjdeme z jeho učenia: vzťah medzi mužom a ženou pozdvihol z estetickej na etickú a v neposlednom rade aj na náboženskú úroveň.

Touto túžbou po presahu je mi Kierkegaard blízky a dokážem ho pochopiť. Na druhej strane, filozoficko-duchovný zmysel *Zvodcovho denníka* mi ani dnes nie je jasný. Presnejšie, nevidím význam Johannesovho „príkladu“ – ani v rámci knihy *Bud' – alebo*, ani v širšom kontexte celej Kierkegaardovej myšlienkovvej a životnej cesty. Ide tu azda o nejakú „moralitu“? Zdá sa mi, že nejde len o ňu... Alebo ide jednoducho o ľubostný román, ktorý azda možno rátať medzi to lepšie, čo v tomto žánri vzniklo? Nebude to ani tak, keďže Kierkegaardova základná intencia je predsa len filozofická, poznávacia, založená na transcencii, presahu. O čo teda ide?

Nebude predsa len napokon kľúčom k odpovedi na túto otázku Kierkegaardova alternatíva medzi estetikou a etikou, ktorá je takpovediac hlavnou témou celej knihy *Bud' – alebo?* Nieкто by mohol povedať, že v *Zvodcovom denníku* ide predovšetkým o akúsi paródiu, o karikatúru človeka, ktorý svoj život nemôže a ani nechce pozdvihnúť nad ponevieranie sa po zmyslovom svete (slovo „estetika“ pôvodne znamená práve to: zmyslovo-vo-vo). Ale nie je to ani až také jednoduché. Postava Johannes a totiž nie je iba cynická, ale je aj autoreflexívne melancholická. Keď Kierkegaard paroduje napríklad nešťastné básnické vedomie, hovorí aj o svojom vedomí, ktoré nepochybne pociťuje ako nešťastné, zároveň si však od neho zachováva istý filozofický odstup. Zdá sa, že nešťastie potrebujú obidvaja, básnik i filozof, aby sa vôbec mohli vybrať na cestu poézie a spoznávania – bez bolesti v duši človek radšej ostane tam, kde je. Ved' prečo by sa mal, spokojný so svojím životom, vybrať na cestu do neznámych krajov, kde „naplní svoje poslanie“, ak ho môže naplniť už tu, na tomto svete? No filozof sa dokáže na utrpenie pozrieť predsa len inakšie ako básnik, nestrannejšie a s trpkým úsmevom, ktorý môže byť úzkostnej duši nápomocný. Na druhej strane, v tom väzí v porovnaní s mocou básnického slova aj bezmocnosť filozofie.

Pozrime sa dôkladnejšie na „básnický kontext“ nešťastného zvodcu v knihe *Bud' – alebo*. Hneď na začiatku narazíme na zaujímavú zbierku aforizmov nazvanú *Diapsalmata*, v ktorej Søren Kierkegaard alias Victor Eremita nešťastného básnika definuje takto: „Ved' čo je básnik? Nešťastný človek, v hĺbke srdca skrývajúci bolesť. Keď vzdychá a bedáka, ešte aj vtedy špúli pery, aby to znelo ako krásna hudba“ (Kierkegaard 2007, 27).

Básnik je teda nielen smutný, to by mohol byť každý, ved' dôvodov na smútok je v živote nadostač, on je smutný navyše povýšenecky, „esteticky“ a zo svojho smútku vytvára hudbu. Po definícii básnika sa totižto ďalej dozvedáme: „Aj keď sa ľudia zhromaždia vókol básnika a požiadajú ho, aby im čoskoro zase zaspieval, to akoby vraveli: nech ti dušu zmárajú nové utrpenia, no pery maj našpúlené ako doteraz, vieš, pokrik by nás vydesil, ale hudba je rozkošná“ (Kierkegaard 2007, 27).

Smútok treba pestovať, lebo „[o] trápení hovorím ako Angličan o svojom dome: moje trápenie *is my castle*“ (Kierkegaard 2007, 29). Alebo: „Môj smútok je môj rytiersky hrad, nedobytné sa týči ako orlie hniezdo vysoko na končiaroch medzi oblakmi“ (Kierkegaard 2007, 51) – a ja, nešťastný „estét“, z neho vystrelím, „zlietam dolu do skutočnosti a odnášam si stadiaľ korist“ (Kierkegaard 2007, 51). No hudba, ktorá sa rodí jedine zo smútku, skutočnému filozofickému „estétovi“ nestačí, lebo smútok musí byť „reflektovaný“! O reflektovanom smútku sa toho veľa hovorí hneď v prvej časti knihy *Bud' – alebo*; sú tu vyobrazené jeho „siluety“, „rytieri smútku“, melancholickí hrdinovia, ktorí trocha pripomínajú starodávnych rytierov z legiend o Gráli. Medzi nimi sa dnes, v novších časoch, ocitli aj ženy, napríklad Donna Elvira z Mozartovho *Dona Juana* alebo Grétka z Goetheho *Fausta*. Siluety smútku sa stretávajú v akejsi pospolitosti, „pospolitosti reflektovane smutných“, do ktorej patrí aj sám autor, či už fiktívny, alebo „reálny“ (pozri Kierkegaard 2007, 181), ktorý členov tejto grotesknej pospolitosti presviedča, o čo mu ide: „Aby som harmonicky nadviazal na záujem našej pospolitosti, ktorá pozná jedínú vášeň – sympatiu s tajomstvom smútku“ (Kierkegaard 2007, 182). Ide o smrteľne vážnu

paródiu, v ktorej smiech zakrýva bolesť. Jeden z vrcholov tejto paródie v knihe *Bud' – alebo* je traktát o „Najnešťastnejšom“, ktorý sa začína takto: „Ako je známe, kdesi v Anglicku je hrob, ktorý sa nevyznačuje skvostným náhrobkom ani melancholickým okolím, ale nenápadným nápisom – ‚Najnešťastnejší‘. Hrob údajne otvorili, ale nenašli v ňom stopy po mŕtvom. Je na tom najprekvapivejšie to, že nenašli mŕtvolu, alebo to, že otvorili hrob? Je naozaj zvláštne, že si ktosi dal čas, aby zistil, či v hrobe niekto je“ (Kierkegaard 2007, 227).

Táto „gotická“ paródia potom pokračuje hľadaním „Najnešťastnejšieho“; medzi inými siluetami prichádzajú do úvahy: Nioba, ktorej bohovia zabili deti, Antigona, ktorá nesmela pochovať brata, Jób ktorého Pán skúšal vredmi a ranami; a na konci čítame: „[z]amyslene tu sedí mladá dievčina. Milý jej bol neverný“ (Kierkegaard 2007, 237). Mala by však byť hrdá, pretože „na šťastie preda netreba byť hrdým, len na nešťastie“ (Kierkegaard 2007, 237). A práve na konci tohto čudného traktátu sa objaví aj sám Najnešťastnejší, „vyslanec z ríše vzdychov, vyvolený miláčik utrpenia, apoštol smútku, nemý priateľ bolesti, nešťastný milenec spomienky, zmätený svetlom nádeje v okamihu rozpomínania, oklamáný tŕňami rozpomínania vo chvíli dúfania“ (Kierkegaard 2007, 237).

A ja, naivný čitateľ, si kladiem otázku: Kto sú to vlastne tí dvaja, to opustené dievča a ten najnešťastnejší mládenec? Sú to Søren a Regina? Veď kto iný by to už mohol byť, ak nie práve oni dvaja? Môže si Søren akokoľvek dávať pozor, aby nespomenul svoje meno, napokon ustavične píše *o sebe* – nijaký spisovateľ nemôže uniknúť sám sebe.

U Kierkegarda sa romantizmus takpovediac zavinie sám do seba, zhorí vo svojej patetickej subjektivite. Preto jeho filozofia nie je najlepším príkladom Hegelovho „nešťastného vedomia“, a to napriek tomu že hegelovci ho obvykle stavajú medzi jeho prvé obete. Sám Kierkegaard dokonca vo veci nešťastného vedomia polemizuje s Hegelom, a to práve v traktáte o „Najnešťastnejšom“. Pojem nešťastného vedomia sa v Hegelovej *Fenomenológii ducha* objavuje v časti o sebauvedomení, kde Hegel v § 214 píše, že „nešťastné vedomie je vedomie seba samého ako zdvojenej, no rozporuplnej bytosti“ (Hegel 1998, 115, § 214). A v nasledujúcom paragrafe túto definíciu ešte dopĺňa: Toto *nešťastné, v sebe rozdvojené vedomie* teda musí [byť], keďže ide o protirečenie vlastné jeho podstate, sebe *jedným* vedomím, v tomto jednom vedomí mať aj druhé, a tak z každého byť zase priamo vypudené; to keď sa domnieva, že sa dopracovalo k víťazstvu a spokojnej jednote. Jeho skutočný návrat do seba samého alebo jeho zmierenie so sebou samým predstavuje pojem ducha, ktorý ožil a začal existovať, lebo už tým, že je *jedným* nerozčleneným vedomím, je v ňom čosi zdvojené: je ako také nazeraním jedného sebauvedomenia do druhého, a ono samo predstavuje obidve tieto entity, pričom ich jednota je zároveň jeho podstatou; no *pre seba* ešte nie je touto vlastnou podstatou, touto jednotou (Hegel 1998, 115, § 215).

Sofistikovanosť Heglovho rozumu spočíva v tom, že *sám* Kierkegaard sa vpísal do jeho dejín, resp. do dialektického (samo)vývoja absolútneho ducha, a to napriek tomu že absolútnemu duchu intenzívne protirečil ako *jednotlivec*, ktorý by mal stáť mimo akéhokoľvek systému (a o tom Heglovom to platí dvojnásobne), teda ako jednotlivec slobodný vo svojom jedinečnom vnútri, vo svojej čistej subjektivite. Prekvapujúce, a vlastne tragické, je to, že Hegel *predvídal* Kierkegaardovu vzburu; zo svojej perspektívy ho teda už vopred znemožnil, diskvalifikoval, pričom znehodnotil – pre Kierkegarda takú kľúčovú – večnú túžbu po nedosiahnuteľnom druhom svete mimo akéhokoľvek

systému.

To, samozrejme, neznamená, že Hegelova dialektika pojmu je *pravdivejšia* než Kierkegaardova existenciálna aporetika. Hegelova kritika nešťastného vedomia neznehodnocuje Sørenovu túžbu a melanchóliu, ktorá vyviera z rozdvojenosti ľudskej duše. Ak by som to mal vyjadriť ešte nekompromisnejšie: Hegel si svojím systémom dialektického rozumu pojmovovo privlastňoval všetko, čo mu prišlo na um, čo zachytil zrakom alebo sluchom; aj onú túžbu, existenciálnu duševnú zranenosť, ktorú pomenoval ako „nešťastné vedomie“. Hegel svojím všemocným pojmom „rušil“ všetko, čo je na tomto svete v živote zázračné, tajomné a čo nás presahuje... Preto mal Kierkegaard pravdu – a ešte akú! –, keď sa proti nemu postavil! Jeho filozofia je pri stretnutí s Hegelovou neúprosnou logikou, prirodzene, zraniteľná, no práve táto zraniteľnosť a ľudskosť podmieňuje aj jej veľkosť.

Je ťažké, ba takmer nemožné pochopiť Sørena Kierkegarda – tohto tajomného „eremitu“ –, ak sa čitateľ nevžije do jeho sveta, ktorý je vo svojom základe kresťanský a v ktorom „dánsky Sokrates“ zastáva dve úlohy súčasne: na jednej strane vystupuje ako moralista v tom najčistejšom zmysle slova, na druhej strane ako hlásateľ mravného úpadku – zakaždým na hranici absurdity, ako to správne identifikoval už Albert Camus:

„Medzi všetkými [mysliteľmi absurdity] nám je možno najbližší Kierkegaard, prinajmenšom časťou svojho jestvovania, pretože absurditu nielen odhalil, ale ju aj žil. [...] Ako pravý Don Juan poznávania zmnožoval pseudonymy i protirečenia a spolu s príručkou cynického spiritualizmu, *Deníkom zvodcu* zároveň napísal aj *Tri povzbudzujúce prejavy*. Kierkegaard odmieta každú útechu, každú morálku či zmierňujúce princípy. Bolesť, ktorú mu spôsobuje trň zabodnutý vo vlastnom srdci, sa nepokúša utíšiť. Táto tvár, ktorá je súčasne nežná aj posmievačná, tieto žarty, za ktorými nasleduje krik zo dna duše, to je sám duch absurdity zápasiaci so skutočnosťou, ktorá ho presahuje“ (Camus 1980, 40).

Literatúra

- CAMUS, A. (1980): *Mit o Sizifu. Esej o absurdnem*. Ljubľana: Cankarjeva založba. Prel. Janez Gradišnik. (V slovenčine: CAMUS, A. (1993): *Mýtus o Syzifovi*. Bratislava, Slovenský spisovateľ. Prel. Albert Marenčin.)
- HEGEL, G. W. F. (1998): *Fenomenologija duha*. Ljubľana: Analecta. Prel. Božidar Debenjak.
- KIERKEGAARD, S. (2007): *Bud' – alebo*. Bratislava: Kalligram. Prel. Milan Žitný.

Marko Uršič
Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo
Aškerčeva cesta 2
Ljubljana
Slovenija
e-mail: marko.ursic@guest.arnes.si

Zo slovinského originálu Marko Uršič: »Nesrečna zavest« v Kierkegaardovom *Dnevníku zapeljivca* preložila Stanislava Repar.